

Druhá rozprava

Prvá kancóna

Voi che 'ntendendo il terzo ciel movete,
udite il ragionar ch'è nel mio core,
ch'io nol so dire altrui, sì mi par novo.
El ciel che segue il vostro valore,
gentili creature che voi sete,
mi tragge ne lo stato ov'io mi trovo.
Onde l' parlar de la vita ch'io provo,
par che si drizzi degnamente a vui:
però vi priego che lo mi 'ntendiate.
Io vi dirò del cor la novitate,
come l' anima trista piange in lui,
e come uno spirto contra lei favella,
che vien pe'raggi de la vostra stella.

Suol esser vita de lo cor dolente
un soave penser, che se ne già
molte fiata a pie'del nostro Sire,
ove una donna gloriar vedìa,
di cui parlava me sì dolcemente
che l' anima dicea“ „lo men vo'gire“ .
Or apparisce chi lo fa fuggire
e segnoreggia me di tal virtute,
che l' cor ne trema che di fuori appare.
Questi mi face una donna guardare,
e dice: „Chi veder vuol la salute,
faccia che li occhi d'esta donna miri,
sed e' non teme angoscia di sospiri“ .

Trova contraro tal che lo distrugge
l' umil pensiero, che parlar mi sole
d'un'angela che n'cielo è coronata.

a Kto, rozumiac len, tretím nehom hnete,¹³³
b mi v srdci čujte, ako mi tam húta,
c až to riečť neviem iným: zriem v tom prevrat.
b To nebo, ktoré, kam vám cnosť, sa skrúta,¹³⁴
5 a vy, šľachetné, až už nešľachetniete,¹³⁵ 5
c ma strhá v stav, sa z neho neviem prebrať.¹³⁶
c Len sa reč o tom žití zleje z priehrad¹³⁷
d a s všetkou dôstojnosťou sa k vám skrúti:
e nuž prosím vás, v mňa prite rozum zrakú.¹³⁸
10 e Vám poviem srdca novinôčku takú, 10
d že duša vyplakáva v ňom a smúti
f a čuť tam živlík oproti nej planiet,¹³⁹
f čo schádza lúčmi vašej tretej z planét.¹⁴⁰

V boľavé srdce zvykol život vdúchať
15 pomysel nežný, ktorý var' sto razu¹⁴¹ 15
bol z neho už šiel k nohám nášho Pána,
kde vídal paniu, ako si tam kňazí,¹⁴²
a vravieval mi o nej toľkú úchvat,¹⁴³
že duša na to: „Tiež ta chcem byť vzaná.“
20 Ten pomysel dnes iný odoháňa 20
a panuje mi takou mocou sily,
až schvieva srdce, čo sa zvon mu javí.¹⁴⁴
Ukazuje mi ženu na výstavu,¹⁴⁵
tak vraviac: „Ten, mu večný život milý,¹⁴⁶
25 dosiahni schopnosť vhl'ádzat' do jej očí,¹⁴⁷ 25
no nezľakni sa, keď ti z tvojich zbočí.“¹⁴⁸

Protivník je vraj taký, že ho skvári:
tak skromný pomysel, mu o nej chuť¹⁴⁹
s mnou zvrávať: o anjelke v nebovzatej.

L' anima piange, sì ancor len dole,
e dice: „Oh lassa me, come si fugge
questo pietoso che m'ha consolata!“
Delli occhi miei dice questa affannata:
„Qual ora fu, che tal donna li vide!
E perché non credeano a me di lei?
Io dicea ben: nelli occhi di costei
de' star colui che le mie pari accide!
E non mi valse ch'io ne fosse accorta
che non mirasser tal, ch'io ne sono morta“.

„Tu non sè morta, ma sè ismarrita,
anima nostra, che sì ti lamenti“,
dice uno spiritel d'amor gentile;
„ché quella bella donna che tu senti
ha trasmutata in tanto la tua vita,
che n'hai paura, sì sè fatta vile!
Mira quant'ell' è pietosa e umile,
saggia e cortese nella sua grandezza,
e pensa di chiamarla donna, omai!
Ché se tu non t'inganni, tu vedrai
di sì alti miracoli adornezza,
che tu dirai: „Amor, signor verace,
ecco l' ancella tua: fa che ti piace“.

Canzone, io credo che saranno radi
color che tua ragione intendan bene,
tanto la parli faticosa e forte.
Onde, se per ventura elli adivene
che tu dinanzi da persone vadi
che non ti paian d'essa bene accorte,
allor ti priego che ti conforte,
dicendo lor, diletta mia novella:
„Ponete mente almen com'io son bella!“.

30 Mi dušu trápia ešte stále rmuty: 30
„Ak' len ten zbožný zbieha z celej pary,¹⁵⁰
a on bol prameň mojich útech na te!“¹⁵¹
O mojich očiach čuť slov v smútky jatej:¹⁵²
„Aj s hodinou, v ňu ich tá žena zrela!¹⁵³
35 Nedali na mňa, čo som o nej bola!¹⁵⁴ 35
Som im, vraj: „Tamtej z očí isto volá¹⁵⁵
ten, ktorý duše, ako ja som, strieľa!“¹⁵⁶
Nepomohlo mi upovedomenie¹⁵⁷
ta nezriet', nuž som mŕtva, už ma nenie.“¹⁵⁸

40 „Nie že si mŕtva, len máš v sebe zmätok,¹⁵⁹ 40
ty naša duša, samé horekanie,
jej rečie živlík ušľachtilej lásky;¹⁶⁰
„bo tá, čo cítiš byť nad pekné panie,¹⁶¹
ti premenila až tak život všetok,
45 že strach máš z neho, padne ti zaťažky!¹⁶² 45
Hľad' na jej súcit, pokoru, na vážky¹⁶³
daj jej um, dvornosť pri jej veličine,¹⁶⁴
ju pani zvi, nech sa ti mňa ulúti!¹⁶⁵
Ti stačí neklamať sa, oči zruť ti¹⁶⁶
50 tak zdobné zázraky a tak nad iné,¹⁶⁷ 50
až povieš: „Amor, môj pán pravopravý,
hľa, slúžka; rob, čo chceš, nech sa mi
spraví.“¹⁶⁸

Kancóna, dl'a mňa celkom riedko bude,
čo by ti pravdu správne prečítali,¹⁶⁹
55 tak vravíš z mnohých postáv obsah novú.¹⁷⁰ 55
Nuž keby sa ti var' stat' veci mali,
že by ti prišlo čítanou byť v lude,¹⁷¹
on zvidí sa t'a chápať nehotový,¹⁷²
len sa ty uteš, takými hľa slovi¹⁷³
60 k nim vraviac, moja radosť, nová stvora:¹⁷⁴ 60
„Aspoňlen vidzte moju krásu: nie je sporá!“¹⁷⁵

I

Svoj chlieb som dostatočne pripravil ako obsluhujúci v začiatočnom rozvažovaní v predchádzajúcej rozprave, a teraz čas volá a žiada moju loď vyplávať z prístavu. Preto vyťahujem vratiplachtu rozumu, nastavujem ju vánku svojho želania a vydávam sa na šire more v nádeji na ľahkú cestu, na bezpečný a chválitebný prístav na konci mojej večere.¹⁷⁶ Aby však padlo toto moje jedlo na väčší úžitok, kým príde prvý pokrm, ukážem, ako ho treba jesť. (2) Ako rozprávala prvá kapitola, vysvetľovanie musí byť doslovné a alegorické.¹⁷⁷ Aby sme tomu dobre rozumeli, vedzme, že písomnostiam možno rozumieť najviac štvorako a najviac toľkorako ich aj treba vysvetľovať. (3) Jeden zmysel sa volá doslovný a je to ten, čo... (nečitateľné miesto v rukopise, pozn.). (4) Iný sa volá alegorický, ten, čo sa skrýva pod pláštikom týchto príbehov, a je to pravda skrytá pod pekným klamom. Ako keď hovorí Ovídius, že Orfeus skrotil citarou divé zvery a pohol k sebe stromy a kamene. To znamená toľko, že múdry človek môže svojím hlasom ako nástrojom skrotiť a pokoriť ľúte srdcia a hnúť za svojou vôľou tých, ktorí (ne)žijú životom poznania a umenia,¹⁷⁸ a tí, ktorí nemajú život riadený nijakým rozumom, sú skoro ako kamene. (5) Predposledná rozprava ukáže, prečo objavili múdri toto ukrývanie.¹⁷⁹ Naskutku, teológovia rozumejú skrytému zmyslu inak ako básnici.¹⁸⁰ No že tu mám v úmysle ísť podľa básnikov, uchopím alegorický zmysel, ako ho používali oni. (6) Tretí zmysel sa volá morálny a je to ten, ktorý musia čitatelia pozorne vystrahovať¹⁸¹ v *Písmach* na úžitok im aj ich poslucháčom: tak možno vystrežiť¹⁸² v *Evanjeliu*, keď Kristus vystúpil na horu, aby sa premenil, pričom ta zobral z dvanástich apoštolov len troch.¹⁸³ Z hľadiska morálneho čítania tomu možno rozumieť tak, že na veľmi tajné veci by sme mali mať malú družinu. (7) Štvrtý zmysel sa volá anagogický, čiže duchovný nadvýznam, a to je vtedy, keď sa vysvetľuje nejaký úryvok *Písma* podľa duchovného významu,¹⁸⁴ teda taký, (čo je pravdivý) aj doslovne, ale vecami, ktoré označuje, poukazuje na najvyššie záležitosti večnej slávy. Tak to možno vidieť v tom speve Proroka, ktorý hovorí, že keď vyšiel ľud Izraela z Egypta, Judea bola urobená svätou a slobodnou.¹⁸⁵ Aj keď je ten úryvok očividne pravdivý aj v doslovnom znení, nemenej pravdivý je význam rozumený duchovne, teda ten, že keď sa duša zbaví hriechu, stane sa svätou a slobodnou vykonávať svoju moc. (8) Keď chceme ukázať rozličné významy textu, doslovný ich musí predchádzať, lebo to je ten, v znení ktorého sú ostatné zahrnuté.¹⁸⁶ Bez neho by sa nedalo rozumieť iným, najmä nie alegorickému, a taký prístup by bol neracionálny. (9) Je to nemožné, lebo nijakej veci, ktorá má vnútro a vonkajšok, nemožno vojsť dovnútra, ak najskôr neprídeme k vonkajšku. Nuž a že v *Písmach* je (doslovný význam) vždy vonkajškom, k iným, a najmä k alegorickému, nie je možné dôjsť, ak najskôr nie je uchopený doslovný. (10) Je to nemožné aj preto, lebo nijaká prírodná ani umelo vytvorená vec nemôže dostať

formu bez toho, aby nebol pripravený na prijatie vonkajší podklad, na ktorom sa musí forma držať. Takým spôsobom nemôže dostať formu zlato, ak neprejde premenami hmota, čiže hmotný podklad, a ak nebude pripravená. Ani forma bielizníka nemôže prísť, ak nie je najskôr pohotová a pripravená hmota, čiže drevo. (11) Nuž a že je doslovný obsah vždy podkladom a hmotou iným, najmä alegorickému, k poznaniu iných nie je možné dôjsť pred jeho poznaním.

(12) Nemožné je to aj preto, lebo či ide o prírodnú, či o umelú vec, nedá sa pokračovať, ak nie je najprv urobený základ, či je to dom, či štúdium.¹⁸⁷ A pretože je preukazovanie budovaním vedy, no a doslovné preukazovanie je základom iných, najmä alegorického, k iným sa nedá pristúpiť pred ním.¹⁸⁸

(13) A keby to aj bolo možné, bolo by to neracionálne, mimo prírodného poriadku, takže by bol taký postup namáhavý a k cieľu by šiel s mnohými omylmi. Nuž, ako vraví Filozof na začiatku *Fyziky*, príroda si želá, aby sme pri poznávaní postupovali po poriadku, teda od toho, čo poznáme lepšie, k tomu, čo tak dobre nepoznáme.¹⁸⁹ „Príroda si želá“ používam v tom zmysle, že tento spôsob poznávania je nám prirodzene vrozený.

(14) Ak teda ťažšie rozumieť iným významom ako doslovnému, čo je podľa všeobecného názoru tak, bolo by nerozumné vysvetľovať ich, kým nebude vysvetlený doslovný význam.

(15) Pre tieto dôvody budem pri každej kancóne uvažovať najprv o doslovnom význame a potom o jeho alegórii. A občas sa príhodne dotknem aj iných významov, ako to bude náležité z hľadiska miesta a času.¹⁹⁰

II

Na začiatok teda toľko, že hviezda Venuša obehla po smrti blaženej Beatrice, ktorá žije v nebi s anjelmi a na zemi s mojou dušou, dvakrát svoju obežnú dráhu,¹⁹¹ takú, že ju ukazuje¹⁹² podľa denného času ako Zornicu a ako Večernicu, keď sa objavila tá zdvorilá pani spomenutá na konci *Nového života*¹⁹³ prvýkrát v sprievode Amora mojím očiam a zaujala určité postavenie v mojej mysli. (2) Ako píšem v uvedenej knižke,¹⁹⁴ príčinou môjho súhlasu s jej postavením bola skôr jej šľachetnosť ako moje slobodné rozhodnutie. Taká vášnivo milosrdná sa totiž ukázala nad mojím ovdoveným životom, že sa s ňou živlíky mojich očí spriatelili, až sa viac nedá.¹⁹⁵ Také spriatelené ňou potom naložili v (mojom) vnútri tak, že som ostal zo svojej slobodnej vôle pripravený spojiť sa s jej obrazom.¹⁹⁶ (3) No že sa láska nerodí naraz ani sa naraz nestáva veľkou a dokonalou, lež jej treba¹⁹⁷ určitý čas živiť myšlienky,¹⁹⁸ najmä tam, kde sú myšlienky vzdorné, čo ju hatia, pred privedením tejto novej lásky k dokonalosti sa nedalo vyhnúť mnohým zápasom medzi pomyslom živenia

lásky a tým opačným, ktorý držal moju myseľ ešte ako pevnosť slávnej Beatrici. (4) Jeden pomysel totiž pomáhal (vidieť) paniu ustavične pred sebou, teda stále novú, kým v druhom patrila Beatrice pamäti na minulosť. Pomyslenie na budúcu paniu dostávalo každým dňom posily,¹⁹⁹ až som nemal proti nemu činu,²⁰⁰ lebo znemožňovalo každé obrátenie pohľadu. Skoro som vykrikoval, čo som sa chcel ospravedlniť pred sebou samým, že raz myslím tade, raz tade. Až ako keby som nemal nijakú vôľu, obrátil som sa ta, kde sa rodí víťazstvo nového myslenia, cnostného ako nebeská cnosť, a začal som písať: *Kto, rozumiac len, tretím nebom hnete.*²⁰¹

(6) Aby sme sa mohli podujat' na porozumenie tejto kancóne, najskôr spoznajme jej časti tak, aby nám potom ostalo porozumenie pohodlným. Aby nebolo treba tieto slová o postupe prebrať pred komentovanie ďalších kancón, predznamenávam, že tohto poriadku vysvetľovania sa zamýšľam pridržať pri všetkých ostatných.

(7) V tom zmysle vravím, že prebradená kancóna pozostáva z troch hlavných častí. Prvú tvorí prvá stanca. V nej ohlasujem niektoré Inteligencie, bežnejšie anjelov, ktoré sú poverené krútiť nebom Venuše ako jeho hýbateľky, aby si vypočuli, čo chcem povedať. (8) Druhá časť pozostáva z troch stánc nasledujúcich po prvej. Ukazuje sa tam, aké pocity duše sprevádza rozhovor rozdielnych pomyslení. (9) V tretej časti, teda v piatej, poslednej stanci, sa prihovára autor dielu, akoby ho chcel povzbudiť. (10) Všetky tie tri časti treba vysvetliť v takom poradí, ako bolo povedané.

III

Aby nám bol jednoduchší doslovný význam prvej časti kancóny v uvedenom rozsahu, ktorej chceme dať teraz vysvetlenie, treba vedieť, kto sú a koľkí sú zozvaní počúvať ma a aké je toto tretie nebo, ktorým podľa mňa hýbu. Najprv o nebi, potom o tých, o nich hovorím. (2) Aj keď možno vedieť o tých veciach v pomere k ich pravde veľmi málo, to trochu, čo z nich vidí ľudská myseľ, prináša viac potešenia ako mnoho istotného pri veciach, o ktorých súdime (zmyslom, na základe) Filozofovho výroku v knihe o zvieratách.²⁰²

(3) Vravím teda, že o mieste a súpostavení nieb jestvovali mnohé rozmanité názory, aj keď bola pravda napokon objavená. Aristoteles sa pridržal len starých obhrublých predstáv astrológov, že nieb je osem a to, ktoré je posledné z nich a obsahuje ich všetky, je nebo stálic, teda ôsmy kruhozor. Nad ním už vraj nie je nijaký. (4) Veril aj, že nebo Slnka nasleduje hneď po nebi Mesiaca, voči nám je teda druhé v poradí. Kto chce, môže si túto jeho veľmi chybnú mienku nájsť v druhej časti diela *De Caelo et Mundo*, ktoré je druhou spomedzi kníh o prírode.²⁰³ Veď sa za to aj ospravedlňuje v dvanástej knihe *Metafyziky*, kde ukazuje, že sa uspokojil s prebratím názorov iných miesto toho, aby hovoril o astrológii, ako by náležalo.